

Asia: VN/5904/2019

Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Valtioneuvoston kanslia

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto - Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi

Viite: Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/5904/2019

Valtioneuvoston kanslia on (VNK) 9.2.2021 saapuneessa lausuntopyynnössään (VN/5904_2019-VNK-38) pyytänyt Saamelaiskäräjiltä lausuntoa luonnoksesta Suomen arktisen politiikan strategiaksi 12.3.2021 mennessä. Valtioneuvoston kanslia on toimittanut Saamelaiskäräjille alustavan luonnosversion strategiasta 4.11.2020 ja esitellyt strategiaa Saamelaiskäräjillä 16.10.2020. Arktinen neuvottelukunta on lisäksi käsitellyt strategiaa 1.10.2020 järjestetyssä webinaarissa, jossa Saamelaiskäräjät toi esille alustavia kommentteja strategian valmistelua varten. Saamelaiskäräjät on antanut strategiasta taustamuistion ja käynyt saamelaiskäräjälain 9 §:n neuvottelut valtioneuvoston kanslian kanssa 13.11.2020.

Yleisesti

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että alkuperäiskansojen oikeudet on strategialuonnoksessa nostettu esille erikseen omassa osiossaan ja saamelaiset alkuperäiskansana on huomioitu myös strategialuonnoksen muissa kohdissa. Suomen arktisen politiikan strategia koskettaa saamelaista yhteiskuntaa merkittävästi myös yli Suomen valtion rajojen. Luonnoksessa on pyritty huomioimaan saamelaisten perustuslaillisia ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen, esimerkkeinä osallistumisoikeus sekä

saamelaisten perinteiset elin-keinot. Saamelaiskäräjät pitääkin myönteisenä sitä, että luonnoksessa näkyy mm. saamelaisten osallistumiseen ja sen parantamiseen pyrkiviä toimenpiteitä.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta ja Saamelaiskäräjien roolia itsemääräämisoikeuden toteuttajana tulee kuitenkin painottaa selkeämmin strategiassa ja sen osiossa 2.2, joka nimensä mukaisesti keskittyy alkuperäiskansojen oikeuksiin. Saamelaiskäräjät viittaa edellisten asiakirjojensa sekä Saamelaiskäräjien ja Valtioneuvoston kanslian Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisissa neuvotteluissa esille tuomiinsa saamelaisia alkuperäiskansana koskeviin lainsäädäntövelvoitteisiin sekä muihin perusteluihin.

Saamelaiskäräjät ehdottaa edelleen, että strategiassa painotettaisiin sekä tuotaisiin selvemmin esille valtion velvoitetta neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaiskäräjälain § 9 mukaan viranomaisten on neuvoteltava saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Neuvotteluvelvoite koskee mm. saamelaisia koskevan lainsäädännön kehittämistä, saamen kieltä ja opetusta koskevia asioita sekä maankäyttöä ja kaivoslain mukaisten lupien myöntämistä saamelaisten kotiseutualueella.

Vuonna 2017 oikeusministeriö laati saamelaiskäräjälain 9 § mukaisen neuvotteluprosessin pohjaksi muistion 9 §:ssä määritellyn neuvotteluvollisuuden täytäntöönpanosta viranomaisille yhteistyömääräyksessä Saamelaiskäräjien kanssa. Muistiossa kerrataan saamelaiskäräjälain 9 §:n sisältämä lista toimista, joiden toteuttamisen yhteydessä Saamelaiskäräjien kanssa tulee neuvotella. Muistiossa korostetaan, että neuvottelut tulisi suorittaa oikea-aikaisesti, ja Saamelaiskäräjillä tulisi neuvotteluissa olla mahdollisuus aidosti vaikuttaa suunnitteilla olevaan toimenpiteeseen. Neuvotteluissa tulee pyrkiä yhteistyömääräykseen ja neuvottelun osapuolilla tulee olla riittävän kattavat tiedot itse neuvoteltavasta asiasta sekä sen vaikutuksista. (OM 2/551/2017.) Muistiossa siis korostetaan vahvasti vapaan, ennalta saadun ja tietoon perustuvan suostumuksen elementtejä (FPIC-periaate) ja tunnustetaan näiden olevan myös kansainvälisen oikeuden periaatteita (Heinämäki, 29.11.2018). FPIC-periaate pohjautuu alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuteen eli oikeuteen osallistua sekä vaikuttaa päätöksentekoon.

Toimenpideehdotuksista puuttuvat edelleen Saamelaiskäräjien aikaisemmin ehdottamat saamelaisen elinkeinojen kehittämisrahaston perustaminen ja perinteisten elinkeinojen kehittämisstrategian luominen. Luonnoksessa on mainittu saamelaisen ilmastonmuutoksen sopeutusohjelma selvittäminen. Saamelaiskäräjät ehdottaa lisäksi, että Strategiassa mainitaan ILO 169 sopimuksen ratifiointi, joka on myös Marinin hallitusohjelman linjauksia.

Saamelaiskäräjät näkee tärkeänä, että strategialuonnos kiinnittää erityistä huomiota saamenkielisiin digitaalisiin terveys- ja hyvinvointipalveluihin, ja niiden saavuttavuuteen niin saamelaisten kotiseutualueella kuin sen ulkopuolellakin. Saamelaiskäräjät on esittänyt, että valmistellaan saamelainen mielen-terveysstrategia ja toimeenpanosuunnitelma, joka tulisi näkyä myös strategiassa.

Saamelaiskäräjät haluaa lisäksi tuoda Saamelaiskäräjien kannan saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuvaan matkailuun, joka on jo pitkään ollut pienimuotoisen kestävä matkailun suosiminen. Luksusmatkailu on mahdollisesti yksi vaihtoehto-esimerkki pienimuotoisesta matkailusta. Luksusmatkailussa matkapalveluiden sisältö räätälöidään asiakkaan toiveiden mukaan. Arktinen luksusmatkailu vaatii väljyyttä ja laajoja alueita asiakaskäyttöön ja siksi sen vaikutukset alueen maankäyttöön ovat varsinaista matkailuinfra huomattavasti laajakantoisemmat. Siksi luksusmatkailu mahtuu saamelaisten ko-tiseutualueelle massamatkailun sijasta, mutta ei sen lisäksi. Niillä alueilla, jossa matkailuun liittyvien toimintojen määrä ja/tai vaikutukset ovat jo saavuttaneet tai lähestyneet sietokyvyn ylittymistä, luksusmatkailun tuominen jo olemassa olevien matkailu-toimintojen lisäksi kaventaa entisestään saame-laisten sekä muiden paikallisten elinkeinojen, erityisesti luontaiselinkeinojen, maankäyttöä ja paikallis-yhteisöjen nautinta- ja tapaoikeuksia. Matkailun ohjaaminen tarkoittaa myös maankäytön ohjausta siten, että turvataan puhdas luonto, saamelaiskulttuuri ja perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito ja aito-jen saamelaiskäsitöiden sisältävä perinteinen tieto. Olisi erinomaista, jos matkailutoimijat nostaisivat jo toimivilla alueilla laatua ja sen myötä laskisivat asiakasmääriä, jolloin vähemmällä luonnon kuluttamisella saataisiin samat tulot. Tämän pohjalta Saamelaiskäräjät ehdottaa muutosta matkailua koskevaan toimenpide-ehdotukseen.

Lausunnossaan Saamelaiskäräjät käsittelee luonnosta Suomen arktisen politiikan strategiaksi yksityiskohtaisemmin alla. Kunkin strategialuonnoksessa olevan väliotsikon alle on listattuna Saamelaiskäräjien kyseistä osiota koskevat muutos/parannusehdotukset.

Tausta

Lisätään YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus (yhdeksi keskeiseksi globaaliksi viitekehykseksi strategiassa, s. 4).

PAINOPISTEALUE 1: Ilmastonmuutos, hillintä ja sopeutuminen

Strategiset toimenpiteet:

Korvataan toimenpide ”Edistetään arktista ruokaturvaa muuttuvassa ilmastossa turvaa-malla paikallisten elinkeinojen jatkuminen, erityisesti poronhoidon jatkuminen. Ehdotusta saamelaisten ilmastonmuutoksen sopeutumisohjelman laatimisesta selvitetään osana ilmastolakia ja kansallisen sopeutumisohjelman päivittämisprosessia.”

toimenpiteellä

”Edistetään arktista ruokaturvaa muuttuvassa ilmastossa turvaamalla paikallisten elinkeinojen jatkuminen, erityisesti poronhoidon sekä muiden perinteisten elinkeinojen jatkuminen. Laaditaan

saamelaisten ilmastonmuutoksen sopeutumisohjelma osana il-mastolakia ja kansallisen sopeutumisohjelman päivittämisprosessia.”

PAINOPISTEALUE 2.1: Asukkaat, hyvinvoinnin edistäminen

Strategiset toimenpiteet:

Lisätään toimenpiteen ”Tuetaan aktiivisesti digitaalisten palvelumallien kehitystä ja etä-lääketieteen ratkaisuja; parannetaan ammattihenkilöiden osaamista digitalisaation hyödyntämisessä ja etälääketieteessä, sekä varmistetaan kansalaisille tarvittava digituki palveluiden käytössä” loppuun: ”sekä saamenkieliset ja kulttuurin mukaiset palvelut”

Lisätään toimenpiteeseen ”Edistetään Suomen kansallisen mielenterveysstrategian 2020-2030 mukaisia toimia: Kehitetään kulttuurisensitiivisiä, kielen ja kulttuurin mukaisia toimia mielen hyvinvoinnin edistämiseksi ja itsemurhien vähentämiseksi. Vahvistetaan ammattilaisten poikkihallinnollisia valmiuksia sekä helpotetaan matalan kynnyksen avun saamista ja palveluja. Kiinnitetään erityistä huomiota saamenkielisten digitaalisten palveluiden parantamiseen” lause ”valmistellaan saamelainen mielenterveysstrategia ja toimeenpanosuunnitelma”.

PAINOPISTEALUE 2.2: Asukkaat, alkuperäiskansojen oikeudet

Lisätään lauseeseen (sivu 19): ”Vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen (ns. FPIC-periaate) mukaisesti valtion tulee neuvotella vilpittömässä mielessä ja toimia yhteistyössä alkuperäiskansojen kanssa ennen toimia, jotka voivat vaikuttaa alku-peräiskansoihin. Tavoitteena on yhteisymmärrykseen pääseminen. Oleellista on myös vaikutusten arviointi. Valtion on otettava samanaikaisesti tapahtuva eri viranomaisten toiminta kokonaisvaltaisesti huomioon, jotta nähdään sen vaikutus kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksiin.” kohta:

”Saamelaiskäräjälain § 9 mukaan viranomaisten on neuvoteltava saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana, mukaan lukien saamelaisia koskevan lainsäädännön kehittäminen ja maankäyttö saamelaisten kotiseutualueella.”

Strategiset toimenpiteet

Lisätään seuraavat toimenpiteet:

- Neuvotellaan Saamelaiskäräjälain 9 §:n ja oikeusministeriön vuoden 2017 muistion mukaisesti Saamelaiskäräjien kanssa kaikista Suomen arktisen politiikan toimeenpanoon liittyvistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana.
- Edistetään ILO 169 sopimuksen ratifiointia.
- Turvataan Saamelaiskäräjien osallistuminen Arktisen Neuvoston toimintaan.

Korvataan toimenpide: Vahvistetaan saamenkielistä ja saamen kielen opetusta sekä kieli-
pesätoimintaa” Toimenpiteellä:

”Vahvistetaan saamenkielistä ja saamen kielten opetusta, saamenkielistä tutkintokoulutusta sekä saamen kielten elvyttämistä.”

Lisätään toimenpiteen ”Jatketaan työtä rajaesteiden poistamiseksi ja rajayhteistyön vahvistamiseksi erityisesti liittyen saamenkielisten palveluiden turvaamiseen ja kehittämiseen” loppuun
”ja koulu yhteistyöhön saamelaisalueilla.”

PAINOPISTEALUE 3.1: Osaaminen, elinkeinot

Strategiset toimenpiteet

Lisätään seuraavat toimenpiteet:

- Perustetaan Saamelaiskäräjille elinkeinon kehittämisrahasto
- Luodaan perinteisten saamelaiselinkeinojen kehittämisstrategia

Korvataan toimenpide ”Kehitetään matkailun kestävyttä ja ympärivuotisuutta arktisella alueella.”
toimenpiteellä:

”Varmistetaan matkailun hallittavuus, kestävyys ja tasapainotetaan matkailun aiheuttamaa kuormaa ympärivuotisuudella arktisella alueella.”

PAINOPISTEALUE 3.2: Osaaminen, huippuluokan tutkimus

Strategiset toimenpiteet

Lisätään toimenpide:

- Kehitetään toimintamalleja ja mekanismeja, jotta perinteinen tieto voidaan paremmin huomioida hallinnossa sekä päätöksenteossa

PAINOPISTEALUE 4: Infrastrukturi ja logistiikka

Strategiset toimenpiteet

Lisätään toimenpide:

- Nykyinen liikenneinfrastrukturi pidetään kunnossa

merk.

Tuomas Aslak Juuso

puheenjohtaja

Inka Saara Arttijeff

Kansainvälisten asioiden sihteeri

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja päätti lausunnosta 12.3.2021. Lausunto on hyväksytty sähköisesti. Lausunnon laadin-taan osallistuivat koulutussihteeri Ulla Aikio-Puoskari, vs. ympäristösihteeri Tiina Lovisa Sölbar, sosiaali- ja terveys-sihteeri Anne Länsman-Magga, Saamelaismatkailun kävijäohjeistushankeen suunnittelija Kirsi Suomi, puheenjohtajan avustaja Laura Olsén-Ljetoff ja Saamelaiskäräjien jäsen Pirita Näkkäljärvi.

Arttijeff Inka-Saara
Saamelaiskäräjät